

OKURLA DİL ARASINDAKİ ŞÜPHE VE GÜVEN İLİŞKİSİNİN EDEBİ METNİN ANLAMINA ETKİSİ

Atiye Gülfer GÜNDOĞDU*

Öz

Bu makalede, okurun edebi metnin sesine kulak vermesi yahut da bu sesi göz ardı etmesinin edebi metnin anlamının oluşmasına nasıl etki ettiği 'güven ve şüphe hermenötüğü' kavramları eşliğinde ele alınacaktır. Buna göre, bir metni gerçekten anlamaya çabalayan bir okurun samimi olarak üstlenmesi gereken rol, iyi niyetini elden bırakmadan metnin kendisine bir şeyler söylemesine izin vermektir. Okurun bu konumu, metnin kendisine bir şeyler söylemesine engel olan şüpheli bir tavrın uzağındadır. Ancak metnin dili ile okur arasındaki bu ilişki, körü körüne bir güvene dayanmaktan ziyade, ayrıca saf bir naifliğe de düşmeyen bir pozisyonudur.

Anahtar Kelimeler: Şüphe, Güven, Metnin sesi, İyi niyet, Okur.

Influence on Meaning of the Literary Text of Relation of Faith and Suspicion Between Reader and Language

Abstract

This article will discuss that whether readers hear or ignore the voice of literary text how influence on the formation of the meaning of literary text via concepts of hermeneutics of suspicion and hermeneutics of faith. Accordingly, the role that a reader who really strive to understand a literary text should sincerely undertake; allow the text to say something to herself/himself without leaving her/his goodwill. This position of reader is away from suspicious attitude that obstacle to the text saying something to herself/himself. But this relation also (between reader and language of literary text) is a position that does not fall in to a pure naivety rather than based on blindly faith.

Keywords: Hermeneutics of suspicion, Faith, Voice of text, Good will, Reader.

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, [atiyegulfer.kaymak@omu.edu.tr].

‘[...]sonunda babam kalem yontma çakısıyla cümlelerin altında daha iyi bir anlam bulunup bulunmadığını anlamak için onları kazımaya başladı.’

Tristram Shandy Beyefendi’nin Hayatı ve Görüşleri

‘Aman bakalım alt tarafından ne çıkacak?’ diye sabırsızlık gösterme’

Karı Koca Masalı

Anlama/yorumlama tarihi içerisinde yer edinmiş olan ‘şüphe ve güven hermenötiği’ kavramları, edebi metin ile okurun okuma sürecinde karşılıklı olarak birbirini biçimlendirme ilişkisi açısından, üzerinde durulmaya değer bir anlam dünyasına sahiptir. Bu yazımızda, okuru bir metni okurken sürekli olarak söylenen şeyin altında gizlenmiş olan bir şeyleri aramaya davet eden ‘şüphe hermenötiği’ ile daha ziyade, anlamak için metnin diline güvenmekten başka bir çaremiz olmadığı gerçekliğine işaret eden ‘güven hermenötiği’nin, okurla edebi metin arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğiyle ilgili olarak sahip olduğu anlam dünyası üzerinde durmaya çalışacağız.

‘Şüphe okulu’, ‘şüphenin ustaları’ gibi ifadeler ilk olarak Paul Ricoeur tarafından tanımlanmıştır.¹ Ricoeur’e göre, şüphenin ustaları olarak gördüğü Friedrich Nietzsche, Karl Marx ve Sigmund Freud bize, açık olanın veya yazarın tasarladığı zıt ve tutarlı anlamların arkasında gizli anlamlar olduklarını öğretmişlerdir.² Hans-

¹ Paul Ricoeur, *Freud and Philosophy*, Yale University Press, New Haven and London 1970, s.28. Türkçesi için bkz. Paul Ricoeur, *Yoruma Dair * Freud ve Felsefe*, çev.: Necmiye Alpay, Metis Yay., İstanbul 2006. Anlamın restorasyonu olarak hermenötiği ele alan Ricoeur bu yazısında şüpheyi (suspicion), onun zıttı olarak gördüğü güven (faith) ile birlikte ele almıştır. Şüphe Hermenötiği ve Paul Ricoeur üzerine yapılmış geniş bir çalışma da vardır. bkz. Alison Scott-Baumann, *Ricoeur and the Hermeneutics of Suspicion*, Continuum, London and New York 2009.

² Chris Lawn ve Niall Keane, “Şüphe Hermenötiği ve Güven Hermenötiği Maddeleri”, *Gadamer Dictionary*, Continuum, London and New York 2011, s. 69-70. ‘Nietzsche için, her şeyin arkasına gizlenen ‘güç/iktidar istemi’dir. Dolayısıyla bir insanın söylediği şeye güvenmemeliyiz; bir metnin gerçek anlamını ele veren güç/iktidar arzusunun ortaya çıkarmak için daha derin bir seviyede kazınması gerekir. Karl Marx da metinleri masum bir biçimde okumaz. Onun perspektifinden tüm metinler yazarın sınıf konumunu, üretti-

Georg Gadamer, Ricoeur'ün kullandığı anlamdaki şüphe kavramını ele aldığını özellikle belirttiği müstakil bir yazıya³ sahip olsa da, sadece bu yazısındaki konumu itibariyle değil, sahip olduğu düşünce tarzı itibariyle, üzerine araştırma yapan kişilerce, güven hermenötğine daha yakın bir noktada durduğu iddia edilmiştir.⁴ Şüphe hermenötğinin bir başka formu ise, şüphenin ustalarından Freud'un bilinç-altı kuramına dayalı olarak geliştirilen psikanaliz yönteminin sosyal alana aktarmasıyla oluşturulmuş olan 'ideoloji eleştirisi kuramı'⁵ ile Habermas tarafından felsefi tartışmalar arasına katılmıştır. Habermas 'ideoloji eleştirisi' kavramıyla idealist felsefelerin naif tutumuna karşı bizi uyanık tutmaya⁶ ve açık biçimde şüpheyeye davet eder.

Şüphe ve güven hermenötğinin çeşitli alanlar üzerindeki etkisine değinmeye çalıştığımız bu kısa açıklamada da görülebileceği ve Gadamer'in şüphe hermenötği ile ilgili söz konusu yazısında değindiği gibi 'Nietzsche tarafından törenle açılışı yapılan bu radikal şüphecilik bir taraftan ideoloji eleştirisinde ve öte taraftan psikanalizde en katı örneklerini sergileyen' bir güç istemi (will to power) yorumlama kavramını tamamen değiştirmişti.

'Yorumlama bundan böyle bir metnin özünün (statement) anlamını açığa çıkarma değildir. Artık metin ve metni yorumlayan birlikte ayakta kalma, varlığını sürdürme savaşının içindedir.'⁷

ği anlama ilişkisini, ele veren bir şey olarak okunmalıdır. Dolayısıyla, örneğin bir romanın gerçek anlamına erişmek için, onu bir savunma ya da en azından özel bir sosyal sınıfın görünümünün bir tezahürü olarak, şüpheyeye okumalıyız. Şüphe hermenötği burada, bir kişinin söylediği şeyleri göz ardı edendir ve bilinçdışı izleri açığa çıkarmayı amaçlar, böylece metinler, fantezi ve bilinçsiz istek gerçekleştirimin kanıtı ve içgüdüsel dürtülerin diğer belirtileri olarak şüpheyeye okunur.'

³ Hans-Georg Gadamer, "The Hermeneutics of Suspicion", *Hermeneutics Questions and Prospects*, ed.: Gary Shapiro and Alan Sica, The University of Massachusetts Press, Amherst 1984, s. 54-65. "Şüphe Hermeneutics'i I", çev.: Talip Özcan, *Şizofreni*, S.7, Mart 1993, s.24-28., "Şüphe Hermeneutics'i II", çev.: Talip Özcan, *Şizofreni*, sayı: 8, Mayıs 1993, s.28-32. Talip Özcan tarafından çevrilen ve şüphe hermenötğinin sınırlılıklarına işaret eden bu yazının 'bütünüyle kuşkudayız' mottolu bir dergide yayımlanması da ayrıca dikkat çekicidir.

⁴ Robert J. Dosta, "Gadamerian Hermeneutics and Irony: Between Strauss and Derrida", *Research in Phenomenology*, sayı: 38, 2008, s. 247.

⁵ Burhanettin Tatar, "Bazı Anlama Tarzları Üzerine Notlar", *Din, İlim ve Sanatta Hermenötik*, İsam, İstanbul 2014, s.19.

⁶ Burhanettin Tatar, a.y.

⁷ Hans-Georg Gadamer, *Şüphe Hermenötği I*, a.g.e., s. 28.

Her şeyin arkasında gizlenen bir güç istemi olduğu için yazarın söylediği şeye güvenmememizi ve söylenen şeyi derin bir şekilde kazıyıp arkasında gizli olan anlamları bulmamızı salık veren bu yorum anlayışının, edebi metni anlama tarzlarına nasıl yansıdığına geçmeden önce, okuma süreciyle birlikte 'biyografik yazar/okur' arasındaki ilişkiden ziyade 'metin ve metni yorumlayan kişi' arasında vuku bulan ilişkiye dikkat çekmemiz gerekecek. Aksi takdirde okuma sürecinde ortaya çıkan bu güç isteminin, iktidar dengesinin edebi metni anlama tarzlarına yansımalarını yalnızca biyografik yazar/okur arasındaki ilişkiye yani Nietzsche tarafından önerildiği ve ideoloji eleştirisi ve psikanalizde örneklerini sergilediği şekliyle, anlama olayını okurun biyografik yazarın maskesini düşürmesi ilişkisine indirgeyeceğimiz gibi bir algının oluşması söz konusu olabilir. Yazarın maskesinin düşürülmesi söz konusu olduğunda akla ilk etapta, edebi metnin anlamının anlatı eserini oluşturan biyografik yazara ait olduğu yönündeki anlama tarzının (niyetselcilik) gelmesi oldukça tabiidir. Ancak biz burada, şüpheden beslenen bir yorumlamanın ilk elden akla getirdiği gibi yalnızca, 'biyografik yazar/okur' arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini değil, edebiyat eserlerinin yorumlanması noktasında, genel anlamda, 'metin ve metni yorumlayan' ilişkisine nasıl yansıdığını ele almak istiyoruz. Zira Nietzsche'nin şüpheye dayanan yorumlama tarzına bakarken, iktidar noktasında birlikte ayakta kalma savaşını sürdürenin biyografik yazar ve okur değil, metin ve metni yorumlayan olduğunu tespit etmek, şüpheden beslenen bir yorum anlayışının, edebi metni anlama tarzlarına nasıl yansıdığına daha geniş bir perspektiften bakılması gerekliliğine işaret etmektedir.

Edebî metinlerin dış dünyaya değil, kendilerine referansta bulunan (self-referential) metinler olduğunu düşündüğümüzde, Nietzsche'nin güç istemini icra ettiğini savunduğu yazarı bulmak için dış dünyaya değil metne yönelmek gerektiği fark edilecektir. Bu durumu açıklamaya yönelik çaba, anlatı biliminin meşhur anlatı-iletişimindeki katılımcılar tasnifince, biyografik yazarın edebi eserin kurmaca dünyasına girerken giderek silinerek ima edilen yazar (yazarın ikinci ben), anlatıcı gibi farklı kimliklere bürünmesi şeklinde yer alır. (Tıpkı karşı uçtan anlatı-iletişimine giren gerçek okurun kurmaca dünyaya doğru girerken giderek silinerek ima edilen okur ve muhatap haline dönüşerek yer alacağı gibi.) Bunların yanı sıra, anlatıcının sesi ve bakış açısı gibi kavramlar da devreye girer. Ancak anlatı biliminin sahip olduğu bu terimleri sayesinde biyografik

yazardan uzaklaşma imkânı yakalarken, diğer taraftan yine bu terminolojinin neden olduğu üzere, gerçek yazarla ilişkiler kurmaya yeniden yönlendiriliriz. Öyle ki özellikle yazarın ikinci benini (second self) olarak adlandırılan ima edilen yazar⁸ bağlamında, yazarın niçin o bene değil de bu bene büründüğü ve niçin onu benimsediği merak konusu haline getirilen, odaklanılan bir mesele haline gelmiş olur.

Nietzsche'nin gerçek yazarın maskesini düşürme çabası sorunu, anlatıbilimin sunduğu bu terminolojiyle görece aşılmış olsa da bu sefer de bir başka yönden yazarın maskesinin, personasının, beninin peşine düşülmüş olunur. Yine de bu terminolojiyle güç istemi bağlamında otoritesi için içine karışan tek yazarın biyografik değil, ima edilen yazar olduğunun da kabul edildiğini söyleyebiliriz. Ancak bu durumda da, ima edilen yazarın kurduğu dünyayı kime sunduğu, sunduğu bu dünyayla kimi ikna etmeyi hedeflediği şeklinde bir soruyu sormamız gerekecektir. Anlatı-iletişimindeki katılımcılar tasnifine göre böylesi bir sınıflandırmada, ima edilen yazara karşı uçtan ima eden okur mu denk düşer? Ya da iknası hedeflenen kişi, ima edilen okur aracılığıyla aslında gerçek okur mudur? Edebi bir eserin, varlığını, kendisini tecrübe eden kişiyi değiştiren bir tecrübe olmasından aldığı müddetçe, tecrübe eden kişinin etten ve kemikten gerçek bir okur olması kaçınılmazdır.⁹ Bu gerçek okurun kendisini değiştirecek tecrübeyi yaşamasına imkân verecek ses de metnin sesinden başka bir ses değildir. Metni okumaya başlarken bize bir şeyler söylemeye başlayan şüphesiz bir sestir. Çünkü, aslında o, geçmişten gelen ve bir şekilde hayata geçirilmesi gereken bir insan sesidir.¹⁰ Yazarının sesinden uzaklaşarak yazılı bir şekle bürünen metin sabitleşerek sessizleşir. Onun bir daha uzaklaştığı bu sese dönme şansı yoktur.

⁸ Wayne Booth, yaratılmış olan bu ikinci ben (author's second self) ve bizim onunla ilişkimize dair hiçbir terime sahip olmadığımızı söyleyerek, anlatıcının çeşitli yönlerini anlatmak için kullandığımız terimlerin aslında onu tam olarak açıklayamayacağı belirtir. Wayne C. Booth, *The Rhetoric of Fiction*, The University of Chicago Press, Chicago & London 1983, s.71.

⁹ 'Böylece, gerçek yazar ima edilen yazar karşısında silindiği halde, ima edilen okur, gerçek okurda ete kemiğe bürünür. [...] Bir okuma fenomenolojisinde söz konusu olan da pekala gerçek okurdur.' Paul Ricoeur, "Metnin Dünyası ve Okurun Dünyası", *Zaman ve Anlatı: Dört, Anlatılan (Öykülenen Zaman)*, çev.: Umut Öksüzan- Atakan Altınörs, YKY, İstanbul, 2013, s.288.

¹⁰ Palmer, Richard E., *Hermenötik*, çev.: İbrahim Görener, Ağaç Kitapevi, İstanbul 2008, s.33.

Yazıldığı anda, yani geçmişte sessizleşen metin, ancak okunması sırasında şimdiye dönüşerek bir sese bürünebilir. Bu sesi duymak için biyografik yazarın sesini geçmişten bir ruh çağırma edasıyla çağırıp, geldiye bize ses vermesi beklenmemelidir. Metnin sesini duymak için sessiz olan ima edilen yazarın sesli anlatıcının sesine dönüşmesini beklememize de gerek yoktur. Duymamız gereken metnin sesi, yazılı olana anlamlı olma imkânını veren sestir. Geçmişte yazılarak sessizleşen bir metni bugüne taşımamıza izin veren bir sestir. Anlatı iletişimindeki katılımcılar¹¹ arasındaki bu girift ve dolambaçlı ilişki edebi eserin okurunu değiştireceği gerçek bir okuma tecrübesinde yerini dolambaçsız ancak temel bir biçimde metin ile okur arasındaki ilişkiye bırakmak zorundadır.

Metinle okur arasındaki ilişkinin bu noktasına geldiğimizde, genellikle ‘bize söylenenler hakkında uyanık kalmamızı salık veren ve söylenenlere inanmamızı öğütleyen şüphe hermenötiği’ üzerine konuşmaya başladığımızda söz konusu edilen, ancak esasında her okuma tecrübesinde kendisini gösteren ‘ikna, inanç’ kelimeleri üzerinde durmak istiyoruz.

98 | db

‘ikna, inanç’ vb. kelimeler edebiyat içerisindeki yerini genellikle retorik kavramı etrafında edinmiştir. Retorik kelimesi ise kendisini genellikle ‘hatibin muhatabını ikna etmesi’ şeklinde metindeki egemen ses, egemen güç olarak gösterir. Bu az evvel bahsettiğimiz metindeki seste biyografik yazarın, ya da yazarın ikinci benini olan ima edilen yazarın varlığını aramanın verdiği etkiyle de açıklanabilir. Wayne Booth’un anlatı bilimin ve edebiyat eleştirisinin en temel metinlerinden biri olarak kabul edilen *Kurmacanın Retoriği* (The Rhetoric of Fiction) adlı kitabının adı dahi, bu arayışın edebiyat alanında ne kadar baskın olduğunu gösterir niteliktedir. Nitekim Booth bu eserinde, yazarın bilinçli ya da bilinçsiz olarak kurmaca dünyasını okura dayatma çabası içerisinde olduğunu, bu anlamda her anlatının bir tür retorik olduğunu savunur. Booth’un eserinde de görüldüğü gibi, metinde yer alan bir yazar (author) sesinin varlığı bir otoritenin varlığını ve var olan bir otorite de onun karşı tarafa dayatılması, dikte edilmesi fikrini çağırıştır. Hâlbuki hiçbir edebi eser otorite sahibi kişinin karşısındakine bir şeyi dayattığı, iknaya davet ettiği bir ikna odası değildir. Metnin sesi, sadece ve her sefe-

¹¹ İma edilen okura benzer bir kategoride çizilen sayısız okur tipi (ideal, örnek, ampirik, ilk okur, çağdaş okur) bu iletişimi daha da dolambaçlı hale getiren sayısız okur tipi icat etmiş, bir okur karmaşası oluşturmuştur.

rinde, yazarın bu otoriteryen sesinden çok uzakta, okurunun önüne bir dünya açarak ona varlığını çoğaltabileceği yeni bir dünya önerisinde bulunur. Okurun kendisine öneride bulunulan bu dünyanın içinde varlığını çoğaltabilmesi, bu sese kulak vermesi ve anlamaya yönelik çabasıyla mümkündür. Bu çaba eşliğinde bir okuma tecrübesini yaşayan okurun artık bu eseri okumadan önceki okurla aynı okur olduğunu iddia etmek zordur. Bu anlamda, metnin sesinin, yazarın otoriteryen sesinden çok uzakta olmasına rağmen, okur üzerinde etkili olduğu bu dönüşüm nedeniyle, retorikten uzaklaşmış olduğunu da söyleyemeyiz. Bu anlamda, *okuma kuramı* 'okumanın okurunu dönüştürdüğü ölçüde ve de bu dönüşümü düzenlediği ölçüde retorikten yakasını kurtaramaz.'¹²

Okuma ile retorik arasında aşikâr olan bu ilişkinin varlığı ile ilgili olarak cevabı hala net olmayan bir soru yanıtlanmak için bizi bekler. Dönüşümü gerçekleştiren retorik etkisinin kime yahut neye ait olduğu? Ricoeur, okumanın retorikten yakasını kurtaramayacağını iddia ettiği yazısında, aynı zamanda ikna stratejisini paranteze alan bir yorumlamanın yapısal bir çözümlemeye yakışacağını, bu parantezi kaldırmanın ise zorunlulukla ikna stratejisini körükleyen kişiyi, yani yazarı hesaba katmak olacağını savunur. Böylesi bir durumda, metnin sesinin bizatihi kendisinin, ikna stratejisini körükleyen kişi olarak, bu dönüşümü gerçekleştirdiğini ileri süremez miyiz? Yazarın okuruna dayattığı bir ikna stratejini, okumanın gerçekleştirdiği dönüşümün mimarı ve başat unsuru olarak görmemek, okuma tecrübesinin sahip olduğu retoriği de görmezden gelmeyi beraberliğinde getirmez mi? Kanaatimizce ima edilen yazarca da olsa bir yazar figürü tarafından icra edilen ve okura dayatılan bir kurmaca retoriğinden ziyade, okurla metin arasındaki okumanın doğasına ait olan bir retoriğin öneminden bahsetmemiz gerekir. Yalnızca, ikna stratejisinin kaynağı olarak görülen yazar üzerine tutulan ışık, okumanın doğasına ait olan retoriğin yardımıyla kendisini ve dünyayı daha farklı gözlerle görme şansı yakalayan okuru ve onun okuma tecrübesini karanlıkta bırakabilir.

Edebi eserle okur arasındaki ilişki hakkında sahip olduğumuz perspektifi kabaca bu şekilde belirtmeye çalıştıktan sonra, bizlere söylenen şeyin ardında saklı olanları bulmayı, yüzeyde kalan şeylerin arkasını derince kazmayı salık veren şüpheye dayanan bir

¹² Paul Ricoeur, "Metnin Dünyası ve Okurun Dünyası", *a.g.e.*, s.285.

yorum anlayışının diğer edebi metni anlama tarzlarını nasıl etkilediğine dönmek istiyoruz. Elbette bu etkiyi söz konusu anlama tarzlarının sahip oldukları dil anlayışlarından hareketle ele almak durumundayız.

Güven ya da şüpheyeye dayanan bir yorumlama tarzını ele alma ya çalıştığımızda, ilk olarak görülen şey, birisinin hali hazırda var olana (okurun içinde bulunduğu dile), diğerinin ise bu hali hazırda var olana güvenmeyerek onun alt tarafından ne çıkacağına yöneldiğidir. Bu bize, dünyanın en ilginç roman kahramanlarını içinde barındıran *Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*'nde, okuduğu cümlelerin altında daha iyi bir anlam bulunup bulunmadığını anlamak için kalem yontma çakısıyla onları kazımaya kalkışan¹³ Walter Shandy'nin tavrını hatırlatır.

'[...]sonunda babam kalem yontma çakısıyla cümlelerin altında daha iyi bir anlam bulunup bulunmadığını anlamak için onları kazımaya başladı.'¹⁴

100| db

Şüpheden beslenen bir yaklaşımla hali hazırda var olana güvenmeyen bir tavrın, okurun metin ve metinle kuracağı ilişkiye etkisi, Walter Shandy'nin hali hazırda var olana (okuma sürecinde yüzleşmiş olduğu, içinde bulunduğu dile) fiziksel anlamda uyguladığı bu aşırı şiddetten daha az tahrip edici değildir. Verili kelimelelerin altını kazıyarak onlara güvenmemenin bu uç noktadaki literal örneği, bu olayın figüratif örneğini şüpheden beslenen bir yorumlama tarzında açığa çıkarır. Tam da bu noktada Ahmet Mithat Efendi'nin *Karı Koca Masalı*'nda geçen şu cümlenin, bizlere, hali hazırda var olana güvenmemeye teşebbüs eden böylesi bir okumayı önlemeyi amaçlayan bir biçimde seslendiğini fark ederiz.

'Aman bakalım alt tarafından ne çıkacak?' diye sabırsızlık gösterme'¹⁵

Hali hazırda var olana yönelmek yerine metnin alt tarafından ne çıkacağına yönelik meraktan bahsederken, verili olan ve kendisine bir şeyler söylemeye çalışan dilin içinde, kendisini anlamayı değil de kazıdığı şeyin ardında, alt tarafında var olan şeyleri ara-

¹³ Laurence Sterne, *Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*, çev.: Nuran Yavuz, YKY, İstanbul 1999, Üçüncü Kitap, Bölüm: XXXVII, s.237.

¹⁴ a.y.

¹⁵ Ahmet Mithat Efendi, *Karı Koca Masalı, Belyat-ı Mudhike ve Karı Koca Masalı ve Ahmet Mithat Kaynakçası*, haz.: Nüket Esen, İletişim, İstanbul 2011, s.95.

mayı tercih etmiş olan bir yorumlama tarzının dil anlayışından bahsetmiş oluruz. Bu anlamda, hali hazırda var olana güvenmemenin, modern bilimlerin bize öğretmiş olduğu, 'ilk izlenimlerin güvenilirliğinden kuşku duymak' şeklindeki öğretinin izlerini taşıdığını görürüz. Diğer taraftan, hâlihazırda var olana, (metnin *sache'sine*) kulak vermemenin okur ve metin arasındaki ilişkiyi temel bir şekilde etkileyen çok boyutlu yapısı, dikkatimizin yalnızca, şüphenin edebî metnin okurunu ilk izlenimlerden emin olamaması kaynaklı olarak bilimsel olana, bilimsel yönleme yönlendiren tek yönlü etkisine yönelmesine engel olur. Zira, şüpheden kaynaklanan bu yorumlama tarzının, güç istemini devreye sokarak, okur ve metin arasındaki ilişkileri temel bir biçimde etkilemesi, kendisini, farklı anlama tarzları içerisinde bir şekilde gösterir.

Bu bir şekilde kendisini gösterme, kendisini ilk etapta, 'şüphenin ustaları'nın ima ettiği şekliyle, anlama olayının, okurun, yazarın empoze etmeye çalıştığı şeyin maskesini düşürmesiyle ilişkilendirilmesine atıfla, metnin anlamının yazarın niyetine indirgendiği bir anlama tarzı içinde açığa çıkarır. Zira, anlamın her ne kadar, yazarın bize empoze etmeye çalıştığı şeyin altında, derinlerde bir yerde olduğu söylene de, yazarın niyetine uygun olmayan karşı yorumlar üretmek, yazarın bize aştığı şeye karşı uyanık olmak için de, dolaylı olarak bu empoze edilen, tetikte kalınması gereken niyetin bilinmesi gerektiği fikri ortaya çıkar.

Yine, üzerinde durduğumuz gibi, şüpheden beslenen bir yorumlamanın ilk elden akla getirdiği 'biyografik yazar/okur' arasındaki ilişkiyi, genel anlamda edebiyat eserlerinin yorumlanmasını etkileyen bir 'metin ve metni yorumlayan' ilişkisi olarak ele aldığımızda, onun yapısalcılık ve yapısalcılık sonrası anlama tarzlarında da kendisini gösterdiğini söyleyebiliriz. Saussure ile birlikte başlayan dilin göstergeler arasındaki ilişkilerini, 'derin yapılar' ve 'yinelenen örüngülerini' ortaya çıkarma hâlihazırda var olandan ziyade metnin altından çıkan şeyle daha ilgili olmayı gerektirir. Yine, yapısalcılık sonrası durumda da, Derrida örneğinde görülebileceği üzere, 'derin yapılar' ve 'ertelenen ve farklılaşan örüngüler'¹⁶ dilin arkasında bulunan ve kendisinden asla emin olunamayanlar, şüpheyle yaklaşılabilirler olarak bu yansımadaki yerini alır. Metnin söylediği

¹⁶ Derrida'ya ait olan 'différance' gibi birçok kavramda dille kurulan şüphe ilişkisinin izleri görülebilir. Charles Ramond, Derrida Sözlüğü, Say Yay., İstanbul, 2011.

şeye kulak vermek için gerekli olan, okuru bir nevi anlama yaklaştıran güven ilişkisi burada yerini anlamdan uzaklaştıran bir şüphe ilişkisine bırakmıştır. Yine Paul de Man'ın dilin yapısı itibariyle iki okumanın asla aynı olamayacağından hareketle savunduğu edebi metni okumanın imkânsızlığı tezindeki¹⁷ tavrının güvenden ziyade şüpheyeye dayanan bir ilişkiye dayandığı söylenebilir.

Ancak kanaatimizce, şüpheden beslenen bir yorumlama tarzı en güçlü yansımalarından birisini de yazımız boyunca ele almaya çalıştığımız yazarın yahut metnin sesinin empoze ettiği, dayattığı şeye karşı uçtan bir tepki, yanıt (response) vermeyi vurgulayan okur merkezli anlama tarzlarında gösterir. Anlama tarihi boyunca yazar ve metnin yanında arka plana itilmiş olmanın etkisiyle okurun okuma sürecindeki varlığını ispat etme çabasına yönelen, okur-tepki estetiği ve alımlama estetiği olarak adlandırılan bu anlama tarzları yazar yahut metin tarafından körüklenen stratejiye, karşı uçtan tepki ve etkisini okuma sürecine eklemeler.

102 | db

*'Katıksız şekilde retorik bakış açısı içinde okur, ima edilen yazar tarafından körüklenen stratejinin, bu strateji gizlendiği ölçüde hem yemi hem de kurbanıdır. Vurguyu okurun yanıtı -ima edilen yazarın savaş oyunlarına yanıtı- üstüne koyan başka bir okuma kuramı talep edilir.'*¹⁸

Ricoeur'ün de vurguladığı gibi, böylelikle okur metnin sesine karşı yanıt vererek metinle birlikte ayakta kalma savaşının içerisindedir artık. Okur her ne kadar metnin talimatlarını yerine getirerek onun olası potansiyellerini ortaya çıkaran birisi olsa da, ortaya çıkarılan potansiyellerin metinden ziyade kendinden menkul olma özelliği ön plandadır. Bu iplerin okurun elinde ve 'güç istemi'nin okurdan yana olduğu bir okuma sürecine işaret eder.

Okur tepki estetiğinin adlandırılışında yer alan 'response' ve her iki anlama tarzının adlandırılışında¹⁹ birlikte var olan 'estetik' kelimelerine baktığımızda metnin sesi ve okur arasındaki bu savaşta okura verilmiş olan rolü de görme şansına sahip olabiliriz. Zira bu adlandırılışla bile metne okurun verdiği bir tepki, bir yanıt, bir müdahale (response) ve bir eserin okur üzerinde etkisini göstererek

¹⁷ Paul de Man, Okuma Alegorileri adlı eserini bu tezi üzerine kurmuştur. Paul de Man, *Okuma Alegorileri*, Paradigma Yay., İstanbul, 2008.

¹⁸ Paul Ricoeur, "Metnin Dünyası ve Okurun Dünyası", a.g.e., s.281.

¹⁹ Okur-tepki estetiği ve alımlama estetiği

onda uyandırdığı şeyin açığa çıkması (aisthesis) söz konusu olduğu kabul edilmiş olur. Bu anlama tarzlarıyla birlikte, okur ile metin ilişkisinde güç istemi bağlamında hiyerarşik olarak okur etrafında üstünlük kurulan bir tasarı inşasına gidildiği görülür. Yıllardır güç istemi bağlamında nispeten gerilerde yerini almış olan okur, bu defa kendisini hiyerarşik olarak en üst konumda bulur.

Elbette, metnin sesine tepki, yanıt veren, güvenden uzaklaşarak şüpheye doğru yönelen böylesi bir okurun oluşması ve böylesi bir anlama tarzının savunulmasında modern bilimlerin bize öğretmiş olduğu, 'ilk izlenimlerin güvenilirliğinden kuşku duymak' öğretisi kadar, postmodernizmle birlikte giderek daha da belirginleşen 'belirsizlikler ve kuşku çağı' ruhunun, edebi eser ve edebi metnin sesine sirayet etmesinin de etkisi olduğu söylenebilir. Zira, artık ondokuzuncu yüzyılın okurunun elini tutarak onunla birlikte yürüyen müşfik ve güvenli anlatıcı sesini yerini okurunun labirent ve yolları çatallanan bahçelerin orta yerine fırlatan 'güvenilmez anlatıcı'lara²⁰ bırakmıştır. Postmodern edebiyatın tabirleriyle söyleyecek olursak, edebi bir eseri okumak artık 'kaypak bir zeminde oyun oynama, ayakta durabilme' meselesine dönüşmüştür. Güvenilmez anlatıcıya karşı tepkide bulunup, yanıt vermek okurun bir nevi gardını aldığı bir zırha dönüşmüştür.

db | 103

*'Modern yazının tehlikeli olduğu itiraz götürmez. Onun meydan verdiği eleştiriye uygun ve Wayne Booth'un en saygın temsilcilerinden biri olduğu tek yanıt, bu zehirli edebiyatın yeni bir okur tipi gerektirdiğidir. Yanıt veren okur.'*²¹

Ancak bu noktada şöyle bir sorun ortaya çıkar. Sürekli uyanık olma çağrısının olduğu, her kelimedenden şüphe duyan, dile kuşkuyla yaklaşan bir okurun var olduğu bir ortamda anlama olayı gerçekten gerçekleşebilir mi? Okurun böylesi bir paranoyak tavır içerisinde kendisini sürekli olarak yanılttığını, aldattığını düşündüğü böylesi bir sese, metne kulak verebilmesi mümkün müdür? Şayet metnin sesine tam anlamıyla kulak verilmediğini kabul edecek olursak, okurun bu sese vermiş olduğu yanıtlar, okurun kendi sesiyle ilgili olması anlamında, okurun kendisinden kaynaklanan şahsi zihinsel sapmalarından etkilenme riskini de taşımaya başlamazlar mı? Bu

²⁰ Yine Wayne Booth'a ait olan 'güvenilmez anlatıcı' (unreliable narrator) kavram anlatı bilimi kavramları arasındaki yerini almıştır. Wayne C. Booth, a.g.e., s.156.

²¹ Paul Ricoeur, "Metnin Dünyası ve Okurun Dünyası", a.g.e., s.275.

durumda, okuma süreci boyunca, metnin sesine karşı her daim uyanık kalan okur kendi bilincine karşı da uyanık kalabilmiş olabilir mi? Okuduğu metni bir nevi kendi yanıtlarına, tepkilerine indirgeyen okur kendisine bir şeyler empoze ettiğini düşündüğü sesin etkisinden kaçarken bu sefer de kendi sesinin etkisine tutulmaz mı?

Metnin bizatihi kendisine yönelmeyip, hali hazırda verili olana, içinde bulunduğu dile güveni olmayan okur yorumlarının bu defa da, şahsi zihinsel sapsmalara maruz kalmaması pek mümkün görünmemektedir. Aslında tam da tersine, okurun şahsi zihinsel sapsmalara karşı uyanık olabilmesi için bakışını şeylerin bizatihi kendilerine çevirmelidir.

*'Her doğru yorum kendisini kavranamaz düşünce alışkanlıklarının empoze ettiği keyfi fantezilerden ve sınırlamalardan korumalı ve bakışını şeylerin bizatihi kendilerine yöneltmelidir. Yorumcunun kendisinden kaynaklanan arkası kesilmez zihin sapsmalarına karşı uyanık olması için bakışını şeylerin kendilerine sabitlemesi zorunludur.'*²²

104 | db

Aslında bu durum, Gadamer'in önerdiği ve okuma sürecindeki önemi, artık farklı anlama tarzları da dâhil iyiden iyiye kabul edilen 'diyalog' kavramıyla da yakinen ilgilidir. Ve söz konusu bu diyalog sözlü alışverişte olduğu gibi yazılı söyleşide de basit ancak temel bir koşulu gerektirir: İyi niyet (good will).

*'Aslında sözlü alışveriş için olduğu gibi yazılı konuşma için de aynı temel koşul geçerlidir. İki partnerin de bir diğerini anlaması için iyi niyet sahibi olması gerekir.'*²³

Metnin bizimle konuşmasına izin vermediğimiz, sürekli olarak altından ne çıkacağına odaklandığımız takdirde bize bir şeyler söylemeye başlaması mümkün değildir. Burada elbette, metnin sesinin okura sunmuş olduğu şeyleri okurun kayıtsız şartsız benimseyerek kabullenmesinden bahsetmiyoruz. Bahsettiğimiz gerçek anlamda bir diyalogun başlayabilmesi için gerekli olan ortak bir zemin üzerinde (sache, matter of the text) buluşma zorunluluğuna işaret etmek ve bu buluşmanın gerçekleşmesi için de okurun *kendi verilmiş-*

²² Hans-Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, Çev.: Hüsamettin Arslan-İsmail Yavuzcan, Paradigma Yay., İstanbul, 2009, C.II, s.5.

²³ Hans-Georg Gadamer, "Text and Interpretation", *Dialogue and Deconstruction, The Gadamer-Derrida Encounter*, ed.: Diane P. Michelfelder, Richard E. Palmer, State University of New York Press, Albany, New York 1989, s.33.

liği içinde dile güvenmekten başka çaresi olmadığını dile getirmektedir. Aksi halde okurun okuma sürecindeki tüm üretkenliğini beraberinde getirmesine rağmen ortaya çıkan şeyin diyalogun sınırlarından çıkarak monologa doğru yöneldiğini söylemek hiç de zor olmayacaktır. Neticede diyalog ortamını sağlayan şey, ortak bir zeminin (sache'nin) varlığını kabul etmektir ve bu durum okurun *Karı Koca Masalı*'nda vurgulandığı gibi metnin 'alt tarafından ne çıkacağı' sorusundan yahut Walter Shandy'nin metni kazıma teşebbüsünden uzakta kalarak kendi verilmişliği içinde dile yönelmesini gerektirir.

Ortak bir zeminde buluşmak noktasına geldiğimizde, güven/şüphe hermenötiği bağlamında Gadamer'e yöneltilen, en fazla öne çıkan eleştiriye değinmenin vaktinin geldiğini düşünüyoruz. Gadamer'in *amaçlanmış anlamların kuvvet alanına karşı çarpışan anlam boyutlarına bigane kalışıyla şüphe hermenötiği hakkında, saflıkla, naiflikle suçlanışına*.²⁴ Gerçekten, ortak bir zeminde buluşmak okurun amaçlanmış tek bir anlama karşı boynunu bükmesi, bunun dışındakilere bigane kalması anlamına mı gelir? Metnin tüketilemez potansiyel anlamları amaçlanmış anlamlarla daimi bir savaş halinde midir? Dahası, amaçlanmış anlamların kuvvet alanına karşı çarpışan anlamlar okurun kendi bilincine maruz kalarak ortaya çıkma riskini içerirken bu anlamların halen ne kertede metnin anlam boyutları olduğundan söz edebiliriz? Sanırım burada 'aynı zeminde (sache'de) buluşmak' ile 'aynı görüşü paylaşma'nın aynı şey olmadığı meselesi bağlamında Gadamer'in sache'yi ne olarak gördüğü üzerinde konuşmamız gerekiyor.

Okuma sürecinde birbiriyle yüzleşen okur ve metin arasındaki buluşmasını mümkün kılma noktasında Gadamer tarafından önemi dile getirilen ve Paul Ricoeur gibi araştırmacılar tarafından bir okuma fenomenolojisine gidebilmek için gerekliliğinin altı defaatle çizilen (Ricoeur sache'yi 'Gadamer'in metnin şeyi (konu, matter of text) dediği şey' şeklinde ifade eder) 'sache', metin ve okur arasındaki ortak zemin olan 'konu', ortak zemin olan 'şey'dir. Dil içinde ortaya çıkan konu, dil içinde ortaya çıkan şey olarak 'sache' ile ilgili sahip olunan yanılgi ise, kanaatimizce onun herhangi bir diyalojik süreç gerektirmeksizin nesnelleştirilebilen ve böylelikle okunulan bir metin ile ilgili yapılacak olan diğer okumalarda dahi kullanılabilir nesnellikte önümüzde durabilen somut bir şey olduğunun

²⁴ Chris Lawn ve Niall Keane, *a.g.e.*, ss.69-70.

düşünülmesidir. Oysaki *Sache* (konu, şey) hakikatini metnin (gelecek) ve yorumcunun dilleri arasındaki diyalojik süreç içinde tezahür ettiren aşkın (transcendental) bir zemindir.²⁵ Ortak bir zemin olarak *sache*'nin okuma sürecinin öncesinde kendisini gösterebilmesi, okur karşısında bir nesne durumunda kalarak okurla arasındaki ilişkinin özne-nesne arasındaki ilişkiye indirgenebilmesi mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla diyalog ortamını sağlayan şey ortak bir zeminin varlığını kabul etmek demek, amaçlanmış anlamı daha baştan kabul etmek anlamına gelmez. Aynı zeminde buluşmak aynı görüşü paylaşmayı gerektirmez, ancak bir diyalogu başlatmak ancak aynı zeminde buluşmakla mümkündür. Bu anlamda, aynı zeminde buluşmak, metin ile okur arasında tarihsel olarak kurulacak ilişkide, bir metnin amaçlanmış tek bir anlam etrafında kilitlenip diğer anlamlara sağır kalmasına neden olacak bir sınırlandırıcı unsur olarak düşünülemez.

*Kuşkusuz, her diyalog verimli olmayabilir; ancak, en azından, başlangıçta diyalog amaçlanmalı (çok sıkça da tam tersiyle karşılaşırız, iki monolog birbirini takip eder).*²⁶

Diğer yandan, amaçlanmış anlamların kuvvet alanına karşı çarpıştığını iddia eden bu tarz okumalarda, anlamak için çabalamaktan ziyade bir 'meydan okuma' durumunun baskın olduğunu gördüğümüzü de söylemeliyiz. Burada 'meydan okuma' tabiriyle okurun metnin kendisine dayattığını düşündüğü görüşü, önüne serdiği dünyayı geriye püskürterek karşı atağa geçmeye çalışan tavrıdır. Daha önce de öne çıkardığımız gibi 'yorumlama bundan böyle bir metnin özünün anlamını açığa çıkarma değildir. Artık metin ve metni yorumlayan birlikte ayakta kalma varlığını sürdürme savaşının içindedir.' Bu durumun ise 'okumak'tan ziyade dilimizde, 'korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırarak' anlamına gelen 'meydan okumak' deyiminden daha fazla izler taşıdığı görülür.

Burada, okur ve metnin ortak bir zeminde buluşmasından ziyade karşılıklı olarak varlığını sürdürme çabası içerisinde olan iki farklı dünya göze çarpmaktadır. Meydan okuma bu anlamda 'güç istemi'nin okur tarafından uç noktalarda arzu ve icra edildiği, metni

²⁵ Burhanettin Tatar, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*, Vadi Yay., Ankara 1999, s.132.

²⁶ Hans-Georg Gadamer, *Şüphe Hermenötüğü II*, a.g.e., s.31.

değil kendi bildiğini okuyan bir okurun tavrını oluşturur. Okurun güç isteminin bahsettiğimiz doruklarında, metnin arkasında gizlenmiş niyete yanıtlar veren, reaksiyon gösteren okumalar yapmak ile metni gerçekten anlamak amacıyla onun ne söylediğine kulak vermek, anlamak için iyi niyet sahibi olmak arasındaki farkı görebilmek daha belirgin bir hale gelir. Bu meydan okuma her türlü çoğul okumaya davet eden bir yapı içerisinde kendisini sunsa dahi diğer taraftan metne karşı savaş açarak ona egemen olma, onu kontrol altında tutabileceğini sanma sorunlarını da beraberinde getirir. Oysa metnin bütün boyutlarının hiçbir zaman tam olarak dile getirilemeyeceğini, bütün yorumlarını açığa çıkarma gibi bir şansının olmadığını bilen bir okurun, güç isteminin böylesine zirvede olduğu, metne meydan okuduğu bir halet-i ruhiyye içerisinde değil metne kulak vererek onu anlamaya çalışan daha mütevazı bir tavır içinde olması beklenir.

Yapılan her yorumun metinle ilgili yapılabilecek olası diğer yorumları dışarıda bırakmak zorunda olduğu bir ortamda, metnin sesine karşı bir ses, bir yanıt verdiğini düşünmek, doğru yoruma yaklaşma tehlikesini içeren bir kendinden emin olmaya da yakınladır. Oysaki yapılan her yorumun metinle ilgili yapılabilecek olası diğer yorumları dışarıda bırakmak zorunda olduğu bir ortamda, metnin sesine, halihazırda içinde bulunduğumuz dile güvenip ona katılmaktan başka pek bir şansımızın olmadığı ortadadır.

Ele almaya çalıştığımız bu meydan okuma ve mütevazılıkla benzerlik bağlamında, Josef Simon'un Gadamer ile Derrida'yı birlikte okumaya çalıştığı yazısındaki ayırım da başlığundan itibaren dikkat çekicidir. 'anlamak için iyi niyet'/ 'güç için istek' (good will to understand/ will to power)²⁷ Simon'un dikkat çektiği ayırım sadece Derrida bağlamında yapıbozumu değil, yazımız boyunca ele almaya çalıştığımız gibi, güç isteminin okuma sürecine sirayet etmesi anlamında diğer anlama tarzlarına yayılan ve yansıyan bir sorunu teşkil eder. Burhanettin Tatar'ın 'Edebi Hermenötik' yazısında da belirttiği üzere, anlam tarihi üzerindeki felsefi tartışmalara ve farklı anlama tarzlarına baktığımızda, nihayetinde ortaya çıkan kritik soru, *anlatı eserlerinde iktidarı oluşturan anlatı eylemi ya da projek-*

²⁷ Josef Simon, Good Will to Understand and the Will to Power: Remarks on an "Improbable Debate", translated by Richard Palmer, *Dialogue and Deconstruction, The Gadamer-Derrida Encounter*, a.g.e., ss.162-175.

*siyonun, nihâî olarak kimin ya da neyin gerçekleştirdiği bir eylem*²⁸ olduğuna dairdir.

Metin, okur ve yazar arasında okuma sürecinde meydana gelen güç isteminden kaynaklanan iktidar paylaşımı, yazar, okur, ve metni birbirine kutuplaştırıp birbirinin alternatifi haline getirir. Hâlihazırda var olan dile güvenmeyerek metnin arkasında ve altında yatanı ortaya çıkarmayı amaçlayan ve şüpheden beslenen bu iktidar paylaşımı diğer anlama tarzlarında kendisini, terazinin kefesinin yazardan yana ağır bastığında (niyetselcilik) biyografik yazarın niyetine uygun yorumlayıcı sözleri ortaya çıkarma; metinden yana olduğunda (yapısalcılık, yapıbozum) metnin altında yatan derin yapılar ve yinelenen örüngüleri ortaya çıkarma; okurdan yana olduğunda ise (okur-tepki estetiği ve alımlama estetiği) metinle birlikte amaçlanmış olan anlamların kuvvet alanıyla çarpışan anlam boyutlarını ortaya çıkarma şeklinde gösterir. Böylelikle yazarın niyeti, okurun niyeti ve metnin niyeti hiyerarşik anlamda birbirine üstünlük kuran bir konumda kutuplaştırılır.

108 | db

Okurun ve metnin arasında böylesi bir kutuplaşmanın olduğu noktada ise okurun metnin dünyasına katılması ve katılırken de hem kendisini hem de katıldığı metni genişletmesi mümkün görünmemektir. Söz konusu katılımın gerçekleşmesi için kendisinden şüphe duymak, arkasında neyin gizli olduğunu aramaya kalkışmak yerine hali hazırda verili olduğu şekliyle dile güvenmekten başka bir şansımızın olmadığını kabul etmemiz gerekir. Bu da Walter Shandy'nin literal anlamda yaptığı gibi, 'küçük cep bıçağıyla, altından daha iyi bir anlam çıkıp çıkmayacağını görmek için metni kazımak'tan yahut Ahmet Mithat Efendi'nin *Karı Koca Masalı*'nda anlatıcıya ikaz ettirdiği gibi 'metnin alt tarafından ne çıkacak' diye sabırsızlık göstermekten farklı bir tavrı gerektirir. Metnin arkasına gizlenmiş bir niyeti bulmak yerini metne katılarak, metnin içinde kendisini anlamayla değiştirir. Paul Ricoeur'un anlamının metnin arkasında var olan belli bir niyeti açığa çıkarmak suretiyle değil fakat metnin önünde kendimizi anlamakla mümkün olabileceği iddiası, benzer bir düşüncenin beyanatıdır.

'Hepsinden önemlisi, kendine mal etmenin (appropriation) yüz yüzelığı (vis-a-vis) Gadamer'in metnin şeyi (the matter of the text) ve benim ise burada 'eserin dünyası' (the world of the work) dediğim

²⁸ Burhanettin Tatar, Edebi Hermenötik, *Din, İlim ve Sanatta Hermenötik*, a.g.e., s.74.

şeydir. Neticede, kendime mal ettiğim şey, önerilen, ileri sürülen, teklif edilen bir dünyadır. İkincisi, gizlenmiş bir niyet olarak sözümona, metnin arkasında değil fakat önündedir yani açılan, gözler önüne serilen, açığa çıkan bir eser olarak önünde. Bundan dolayı anlamak, metnin önünde bizzat kendini anlamaktır.²⁹

Metnin arkasına gizlenmiş bir niyeti aramaya böylelikle de şüpheden beslenen anlama tarzlarına karşı mesafesini böylece gördüğümüz Ricoeur, okurun ancak metnin bizzat önünde kendisini anlayabileceğini vurgular ki bu da okurun hali hazırda içinde var olduğu dile güvenmesini gerekli kılar.

Bu beyanla birlikte, metnin arkasında bir şeyler aramak vurgusunun karşı ucundan, ‘metin kendimizi arkasında yahut da önünde bulabileceğimiz bir şey midir?’ gibi metnin varlığının tahrife uğratılıp uğratılmadığı sorusu ilk elden akılları meşgul edebilecekse de, Ricoeur’ün burada ‘eserin dünyası’ tabirini kullandığı için ‘önünde’ ifadesini seçtiği görülür. O, metnin varlığını tahrif etmek için değil, bizzatihi onun kendisine has dünyasını vurgulamak için bu kelimeyi kullanmıştır. Zira eserin dünyası okurun önüne serilen, ona önerilen bir dünyadır. Ricoeur ayrıca ‘eserin dünyası’ tabirini, Gadamer’in metnin şeyi’ (matter of text, sache) dediği şeye karşılık olarak sunar. Buna göre; metin ve okur arasındaki diyalog ortak bir zemin içerisinde, dil alanına giren bir konu ile birlikte başlayabilir.

Yazımız boyunca ele almaya çalıştığımız gibi, edebi bir eseri anlama çabası, okurun, ensesinden bir an olsun bile düşmeyen bir şüphe dürtüsüyle metne yaklaşmasıyla değil, saf naifliğe düşmeyen ve metin karşısında sürekli olarak yeni sorular üretmeyi de ihmal etmeyen bir güven ilişkisiyle, metnin varlığına katılmasıyla ortaya çıkabilir.

Kaynakça

- Ahmet Mithat Efendi, *Beliyat-ı Mudhike ve Karı Koca Masalı ve Ahmet Mithat Kaynakçası*, haz.: Nüket Esen, İletişim, İstanbul 2011.
Booth, Wayne C., *The Rhetoric of Fiction*, The University of Chicago Press, Chicago & London 1983.

²⁹ Paul Ricoeur, The Hermeneutical Function of Distanciation, *From Text to Action, Essays in Hermeneutics II*, Northwestern University Press: Evanston, Illinois, 2007, ss. 87-88.

- Dosta, Robert J., Gadamerian Hermeneutics and Irony: Between Strauss and Derrida, *Research in Phenomenology*, sayı: 38, 2008.
- Gadamer, Hans-Georg, *Hakikat ve Yöntem*, Çev.: Hüsametdin Arslan-İsmail Yavuzcan, Paradigma Yay., İstanbul, C.II, 2009.
- Gadamer, Hans-Georg, *Hermeneutics Questions and Prospects*, ed.: Gary Shapiro and Alan Sica, The University of Massachusetts Press, Amherst 1984.
- Gadamer, Hans-Georg, Şüphe Hermeneutics'i I, çev.: Talip Özcan, *Şizofrenji*, S.7, 1993.
- Gadamer, Hans-Georg, Şüphe Hermeneutics'i I, çev.: Talip Özcan, *Şizofrenji*, S.8,1993.
- Lawn Chris and Keane Niall, *Gadamer Dictionary*, Continuum, London and New York, 2011.
- Palmer, Richard E., Hermenötik, çev.: İbrahim Görener, Ağaç Kitapevi, İstanbul 2008.
- Ricoeur, Paul, *Freud and Philosophy*, Yale University Press, New Haven and London 1970.
- Ricoeur, Paul, *From Text to Action, Essays in Hermeneutics II*, Northwestern University Press, Evanston, Illinois 2007.
- Ricoeur, Paul, *Zaman ve Anlatı: Dört Anlatılan (Öykülenen Zaman)*, çev.: Umut Öksüzan-Atakan Altınörs, YKY, İstanbul 2013.
- Scott-Baumann, Alison, *Ricoeur and the Hermeneutics of Suspicion*, Continuum, London and New York 2009.
- Sterne, Laurence, *Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*, çev.: Nuran Yavuz, YKY, İstanbul 1999.
- Tatar, Burhanettin, "Bazı Anlama Tarzları Üzerine Notlar", *Din, İlim ve Sanatta Hermenötik*, İsam, İstanbul 2014.
- Tatar, Burhanettin, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*, Vadi Yay., Ankara 1999.
- The Gadamer-Derrida Encounter*, ed.: Diane P. Michelfelder, Richard E. Palmer, State University of New York Press, Albany, New York 1989.

